

КОГА ЖЕРАВИТЕ ЛЕТААТ НА ЈУГ

ПРЕВОД: ИВИЦА ЧЕЛИКОВИЌ

Лиса Ридзен

На Камерон
Каква среќа е што се имаме еден со друг

ЧЕТВРТОК, 18 МАЈ

Фантазирам да го оставам без наследство, да се погрижам да не добие ништо.

Тој вели дека тоа е колку поради мене, толку и поради Сикстен, кого сака да ми го земе. Дека стари луѓе како мене не треба да одат в шума и дека на кучиња како Сикстен им се потребни подолги прошетки отколку само до селскиот пат и назад.

Го гледам Сикстен како лежи покрај мене на кујнската софа. Ја отвора челуста, се просева и ја спушта главата на мојот стомак. Ги вовлекувам моите потечени прсти во неговото крзно и одмавнувам со главата. Што, всушност, знае тој никаквец? Е нема да биде по негово, по ѓволите.

Ингрид се издишува длабоко од кујнската маса.

„Не можам ништо да ветам, Бо, но ќе направам што можам. Оти ова не е во ред“, вели и продолжува да пишува во дневникот на персоналот за домашна нега.

Кимнувам со главата и ја стискам устата. Ако некој може да ми помогне со Сикстен, тоа е Ингрид.

Огнот потпукнува. Пламените танцуваат околу брезовите цепеници и тешко е да се отргне погледот од нив. Мислите се вртат околу разговорот што го имав со Ханс утрово и повторно се исполнувам со лутина. Што се замислува тој, нашиот син? Па не е негова работа тој да одлучува каде ќе живее Сикстен.

Ги затворам очите за миг, лутината ме изморува.

Ги слушам движењата на Ингрид и дишењето ми станува потешко. Лутината полека попушта.

Кога лутината стивнува, се јавува она жулење што го чувствував во последно време. Стружење што доаѓа и се губи од внатрешната страна на градниот кош. Чувство што ми кажува дека работите требаше да ги правам поинаку.

„Ептен се оптоваруваш со тешки мисли“, ми рече Туре преку телефон деновиве, кога се обидов да го објаснам тоа.

И веројатно има право, помислувам сега додека лежам со Сикстен на кујнската софа и ја слушам Ингрид.

Оти во празнината по тебе, Фредрика, почнав да размислувам за нешта на кои порано не сум ни помислувал. Никогаш порано не сум се двоумел премногу, сум знаел што сакам и сум можел да го разликувам доброто од лошото. И сè уште можам, но почнав да се сомневам во разни нешта.

Почнав да се прашувам зошто се случи да биде вака како што е. Размислувам за мајка ми и за стариот на начин на кој не сум го правел тоа. Но најмногу размислувам за Ханс, не би сакал меѓу нас да биде како што беше меѓу мене и стариот.

Но потоа се случи тоа дрдорење околу Сикстен, кое толку многу ме разлутува, така што не знам каде да се свртам. Оти не ќе можам, по ѓаволите, да ги исправам работите, ако тој ми го земе Сикстен.

„Ќе го изнесам да го прошетам малку“, вели Ингрид и решително го затвора дневникот.

Малите очи засветкаа. И таа има куче, така што и самата помисла дека сакаат да ми го земат Сикстен, ја вознемирува. Ја провлекува раката низ кратката сива коса и го зема дозерот за таблети. Проверува дали дозите се во ред. За срцето и сето друго што оди со тоа.

„Благодарам“, одговарам и отпивам малку од чајот.

Да ни се родеше ќерка ќе сакав тоа да беше Ингрид. Таа одеше во класот на Ханс, а нејзиниот дедо работеше во пиланата во Ранвикен, во исто време кога и стариот.

Денеска носи само темносина блуза со логото на службата за домашна нега на градите. Се прашувам дали ѝ студи, не носеше никаква јакна кога дојде. Тоа ме чуди во последно време, дека на луѓето како да не им студи. Јас обично одев без чорапи половина година, а куси панталони можев да облечам веќе на почетокот на мај. Сега постојано се смрзнувам и палам оган, без оглед дека надвор станува потопло. Така е тоа, велат лекарите и службата за домашна нега. Тоа е нормално.

И ти си зиморлива, Фредрика. Обично носиш некој од твоите стари плетени џемпери, кога доаѓаме да те посетиме.

Ингрид ги собира веѓите. Ми се присторува дека нешто мрмори за кесички од аптека со распоредени дневни дози на таблети. Со текот на времето и таа ќе почне да се смрзнува како исушена шлука.

Го проверува уште еднаш дозерот за таблети и го зема потоа мобилниот телефон за да провери дали некој се јавил. Ми паѓа на ум дека не знам дали има семејство. Или можеби само сум заборавил? Забележувам дека заборавам според начинот на кој луѓето околу мене одговараат на моите прашања. Ханс се иритира.

„Па пред малку праша за тоа“, вели.

Ингрид никогаш не прави така, да се чувствувам глупаво.

Ги преместувам нозете лежејќи на едно од моите излитени ќебиња и ја набљудувам Ингрид. Сигурно има фини деца. Пријатни и добро воспитани.

Ја пружам раката кон чашата со сок од шипинки, која таа ја ставила на кујнската маса. Студената густа течност ја исполнува устата. Сок од шипинки е едно од нештата што сè уште ги сакам. На толку многу јадења им се сменил вкусот. Крем-питу не можам повеќе да јадам, ми мирисаат на мувла. Но Ханс, сепак, упорно ми купува крем-торти одвреме-навреме.

„Многу си слаб“, вели. Како да е моја грешка што ми атрофираат мускулите. Како јас да сум го измислил телото што старее и станува бескорисно.

Ја ставам назад чашата на масата и го вшмукувам со долната усна тоа што останало на мустаќите.

Ингрид оди до каминот и става неколку цепеници. Навикната е да користи огревно дрво. Заедно со нејзиниот брат имаат машина за сечење и цепење дрва. Тешка е дванаесет тони. Не се запознав со нејзините родители, но знам кои беа. Рано умреа и двајцата и Ингрид го презеде имотот.

Некои од персоналот не знаат како да запалат оган. Ја ставаат брезовата кора најдолу, наместо да ја наредат нагоре и да запалат одозгора. На почетокот им кажував како да направат, но со текот на времето ми здодеа да повторувам. Нарочно младите делуваат изгубено. Би можел многу нешта да кажам за стариот, но барем ме научи како убаво да потпалувам оган. Младите денес, тие не мислат повеќе отколку за утрешниот ден, сè добиваат сервирано и не знаат такви нешта што ние сме ги учеле како деца. Што би правеле тие ако би се случило нешто големо? Ако снема струја или општинскиот водовод престане да функционира. Би попаѓале како кула од карти, сите на куп.

Го одморам погледот врз огнот. Мошне долго би можел да издржам со вода од потокот Ренес, огревните дрва и храната во подрумот. Пламените незгодно ја поткаснуваат брезовата кора, а потоа брзо пламнуваат и се разгоруваат.

Нивното жолто танцување ме потсетува на Ханс, кој можеше да седи како маѓепсан крај огнот, кога беше дете. Тогаш кога сè уште гледаше кон мене и ги изоструваше ушите на секој збор што го изговарав.

„Ханс сака да престанам и со палењето оган. Тој не сака само да ми го земе Сикстен, сака и цепениците да ми ги земе“, промрморувам, чувствувајќи гребње во градите додека го изговарам тоа. „Тој мисли дека би можел да ги засилам радијаторите, дека имам пари за тоа.“

„Да, знам“, вели Ингрид, плакнејќи ги чиниите. „Но станува збор за грижа, го знаеш тоа. Се плаши дека ќе го заборашиш регулаторот за провев во печката, или дека ќе паднеш кога одиш да донесеш дрва, или си надвор со Сикстен.“

Или, пак, се работи за себичност, или чист идиотизам, би сакал да кажам, но го гризнувам јазикот.

„Не мисли воопшто на таа работа околу дрвата. Ние сме тука толку често, така што ако заборашиш нешто, брзо ќе го забележиме тоа.“

Ја провлекувам раката низ брадата и мрморам дека Ханс не се грижи за тоа, но се чини дека Ингрид не слуша.

„Вечерва ќе дојде Ева-Лена“, вели Ингрид по некое време.

Се исполнувам со лутина и кимнувам со главата без да ги отворам очите, но знам дека наскоро ќе ме обземе дремеж со смирувачка преградка.

Ева-Лена почна да доаѓа овде кога Ингрид незгодно згазна при првиот мраз и го скрши стапалото. Ја немаше неколку недели и морав да издржам со вештерката. А згора на сè доаѓа од островот Фросон.

Од службата за домашна нега доаѓаат кај мене четирипати дневно. Кога Ханс првпат почна да зборува за тоа, приближно по половина година откако ти се пресели, помислив дека тоа е смешно.

Му се изнасмеав во лице, но потоа ми беше малку срам. Тој само добро ми мислеше.

Тоа беше во времето кога сè уште можев да се грижам за себеси.

Добро е што го имам Туре. Кај него почнаа да доаѓаат од домашната нега за постари лица многу порано отколку кај мене. Тој се лизна и падна и мораше да оди во болница каде што некој млад лекар веднаш му одредил домашна нега. Некој надуенко кое рекло дека се загрижило кога слушнало дека Туре живеел сам и дека никој не доаѓал да му помага.

Не беше важно што Туре отсекогаш живеел сам, брзо мораше да се помири со тоа дека луѓе се сменуваа доаѓајќи кај него секој втор час.

Но не сака да се тушира. За разлика од Туре, мене не ми пречи толку многу дека ме гледаат гол. Нему му е непријатно. Вели дека ги сожалува тие што мораат да го гледаат неговото старо, омлитавено тело.

Не, мене најмногу ми пречи лошата рамнотежа. Да бев постабилен, би ми било ептен лесно да го изнесувам Сикстен на подолги прошетки. Тогаш не би морало да се дрдори околу него. Тогаш не би требал да бидам толку лут на Ханс.

Освен Ингрид, најмногу ја сакам Јохана. Таа доаѓа од Болвикен и е на возраст како Елинор. Голема е и бучна, токму каква што беше нејзината мајка. Од нејзината уста може да излезе што било и секогаш ме засмејува, иако нема уште многу нешта за кои можам да се смеам во мојот живот. Кај Туре секој втор ден доаѓаат нови лица. Кога би доаѓале толку многу различни луѓе овде кај мене, веднаш би му се јавил на општинскиот шеф. Секој би требало, по ѓаволите, да ги познава луѓето кои влегуваат и излегуваат од неговиот дом.

„Ќе ставам неколку цепеници пред да заминам, па ќе можеш да дремнеш ако сакаш“, вели Ингрид и станува од кујнскиот стол.

Не ни забележав кога седнала.

Го собира приборот што го користела за да ми го исече сендвичот на помали парчиња. Имам само уште два забави на долната вилица и ми зема долго време кога јадам, доколку таа не ми ги исече сендвичите. Ханс ме убедува да направам мост на вилицата. Но јас мислам дека тоа е непотребно. Залудно фрлени пари за толку краток период. А и мекото сирење не е толку лошо. Можеби не толку добро како тврдото, но човек веројатно не може да има сè во животот.

Сикстен се припива до моите нозе, а во градите чувствувам притисок. Ме обзема чувство дека сакам да зборувам со тебе. И покрај тоа што не бевме такви што сакаат многу да зборуваат. Ти би рекла дека би било добро да донесам дрва и да го изнесам Сикстен на прошетка. Дека би било доволно само да отидам до шумичката и да го пуштам да се измоча.

Три години поминаа откако се пресели. Откако го пресретнав тој твој поглед на неразбирање, кога нашиот син дојде да те земе. Рече дека дошло време да заминеш и дека ќе ти биде подобро таму каде што требаше да те однесат.

Забележав дека не му веруваше. Дека повеќе сакаше да останеш кај мене. Каде што сè ти беше познато. Ти дозволив за миг да ме гледаш. А и јас не сакав ништо друго освен да можеш да останеш со мене. Но ти ја фатив раката, претпазливо ја стиснав и реков:

„Ханс има право, ќе ти биде многу подобро таму.“

Иако целото тело се спротивставуваше, знаев дека не можев да се грижам за тебе.

Фрлам поглед кон теглата на масата, а потоа кон Ингрид. Не можам да ја отворам, прстите ми се премногу слаби и здрвени за да можам добро да го фатам капакот. Дланките сè уште ми се големи како дупка во нужник, но во нив повеќе нема сила и не можам да ги свиткам средните зглопчиња на прстите.

„Прсти како колбаси се нормални за човек на твоја возраст и со таква историја на болести“, ми објасни лекарот кога последен пат бев кај него.

Ингрид се обиде да најде друга тегла која полесно се отвора, но која и понатаму се затвора доволно цврсто за да не исчезне мирисот, но јас ниту таа не можев да ја отворам.

„Сакаш ли да ти помогнам со теглата?“, ме прашува свртена со грбот кон мене.

Брзо го спуштам погледот. Иако ми помогнала многупати со тоа, се срамам. Сепак, да се чува во тегла шалот на сопствената дементна сопруга, за да може човек да го памти нејзиниот мирис, најблаго речено, е патетично. Затоа само Ингрид знае за тоа. Дури и пред тебе би се срамел. Не бевме такви што си разменувавме нежни зборови. Не ни беше потребно тоа.

Ингрид го одвртува капакот и ми ја подава теглата, а потоа се врти и продолжува да ја брише работната површина.

Длабоко вдишувам низ конците и ресите на шалот. Замижувам и со клепките го спречувам печењето. Никој не ми кажал дека е нормално очите да ти солзат со годините, дека солзите си нашле место во сите сеќавања и спомени.

Го купи шалот од продавница во градот, кога Ханс беше малечок и сè уште не можеше да оди самостојно. Седеше во детската количка што ја добивме од соседите од другата страна на селскиот пат. Количката, се сеќавам, имаше големи тркала. Одлична за возење по нашите патишта со чакал, рече ти. Шалот отпрвин беше темноцрвен, но со текот на годините ти го поправаше со мали закрпи во разни бои. Кога беше студено, го намотуваше околу вратот, а кога беше потопло го пушташе да паѓа преку рамената.

„Нема ли да го земеш и ова?“, те прашав кога излегуваше од дома за последен пат.

Откако Ханс ти помогна да ја спакуваш торбата за Брункулагарден.

Се сврти и за миг помислив дека беше повторно со мене, дека ќе кажеш благодарам и дека ќе се насмееш како и обично, кога ќе каже дека нешто си заборавила. Но ти само зјапаше во мене со прашален поглед, како да држев нешто туѓо во мојата рака.

Не се осмелувам долго време да го држам шалот изваден од теглата, сакам да го зачувам мирисот. Сега мирисаш поинаку, си ги сменила твоите сапуни и кремове. Деменцијата не го сменила само твојот мозок.

Го пикам шалот во теглата и успевам да го завртам капакот, тоа ми е полесно отколку да го одвртам. Ја ставам теглата на масата за да ја пристегне Ингрид посилено и ја спуштам главата на перницата.

Звукот од Ингрид додека ги мие садовите е како приспивна песна. Се губам во огнот и одвај ја слушам кога вели до гледање и ја затвора вратата зад себе.

И покрај тоа што летните вечери почнуваат да стануваат посветли, во кујната е темно. Собата има само два помали прозорци, а темно бојадисаниот таван ја голта светлината што успева да се пробие внатре.

Огништето сè уште потпукнува, а Сикстен дише тешко. Го чешам зад ушите и на вратот. Крзното таму му е исто толку меко и мазно како што му беше кога беше кученце. Ти беше скептична кога Фредриксон во Фокер нè праша дали сакавме да имаме ново кученце. Сикстен е седмото куче што го зедевме од нив. Сигурно стотина ловечки кучиња се родиле кај нив, за помош при ловење на лосови. Ти сметаше дека сме премногу стари за да чуваме ново кученце. Ханс се согласи со тебе, а јас помислив дека и двајцата сте смешни и ве нареков песимисти.

Една вечер се налутив и прашав која е смислата на животот ако сум престар за куче, дали само треба да седиме и да ја чекаме смртта?

Неколку дена подоцна Ханс нè однесе во Фокер. Кога го кренав Сикстен од предното седиште и го ставив во твојата прегратка, го смени мислењето. Дури отиде кај Ларсон и купи парче црн дроб да го исушиш за да имаме со што да го тренираме кученцето. Тоа беше речиси една година пред да ги забележиме првите симптоми.

Го фаќам нежно Сикстен за ушето, а тој тивко 'рчи. Движењето ме натера да помислам колку ми се здрвени прстите. Кога почнав со терапијата за срцето, бев принуден да прекинам со лековите за реума. Но во секој случај не ме боли многу.

„Кога мораш да бираш, не е особено тешко да се избере меѓу срцето и зглобовите, нели?“, се насмевна лекарот.

Да се почине од срцев инфаркт би можело да биде добар начин да се заине, стигнав да помислам пред лекарот да ги прекине моите размислувања.

„Ако немаш други прашања, мислам дека завршивме за денес“, рече и се сврти кон компјутерот.

Интензитетот со кој ги движеше прстите по тастатурата звучеше како да се брзаше, како да требаше да стигне и на друго место. Сивата, проретчена коса му лежеше како грда капа за капење преку тркалезната глава. Сигурно имаше уште малку до пензионирање. Имав слушнато дека еден лекар на замена заработува за еден месец колку што заработува јас за една година во пианата. Кога го прашав каде беше мојот вообичаен лекар, ми одговори дека неговата мајка беше од Јемтланд. Како тоа да беше нешто што ме интересираше.

Сакав да станам, да удрам со стапот по масата и да прашам како, по ѓаволите, можеше да биде нормално да се имаат раце кои не можат да отворат дури ни капак на тегла со харинги. Да мора човек да избе-ре меѓу тоа или да падне мртов. Но зборовите што ги брав се разлетаа и не успеав да ги најдам.

Посакав Ханс да стане и да каже дека ова не можеме да го прифатиме. Да ме фати под раката и да се погрижи сè. Исто како што јас направив кога момчето од соседството фрлаше шишарки по него на автобуската станица. Го грабнав момчето за блузата и го кутнав наземи. Но Ханс само ми ја подаде јакната и стана. И заминавме дома.

Сикстен продолжува да 'рчи. Повторно го фаќам за увото. И понатаму имам добар фат меѓу палецот и останатите прсти. Ингрид ми вели дека можам посилно да стиснам од повеќето осумдесет и деветгодишници. Но ти можеш уште посилно, Фредрика. Тоа ми го кажа персоналот во Брункулагарден. Можеби би требало да се срамам, но ме радува кога ќе слушнам дека толку силно ги штипеш што зглобовите на прстите ти побелуваат.

13:10 часоџи

Бо сака да добие џраџен од риби за ручек и кафе со мноџу шеќер. Дува во шишеџо за да џо ослободи шлајмоџи и зборува за Сиксџен. Сака да најишам дека е вознемирен џоради џоа шџо некои мислаџи оџи на Сиксџен џреба да му најдаџи нов дом. Оџноџи е во ред.

Инџриг

САБОТА, 20 МАЈ

12:30 часо̄и

Ручек: сечкани колбаси со цвекло. Очӣе го мача̄и, вели дека му се с̄темнува. Да се кон̄тактира дис̄ириктӣна̄та медицинска сес̄ира во йонеделник.

Кале

Се будам од топлината што ми се шири во препоните. Сонував дека сум бил во тоалетот, како што Ханс правеше кога беше малечок. Не е многу, но доволно за да биде непријатно.

Фрлам поглед кон сидниот часовник, за кратко време ќе дојдат од службата за домашна нега за да ми подготват ручек. Но веројатно ќе стигнам да отидам во тоалетот и да ги сменам гаќите и панталоните. Тие мислат дека би требало постојано да носам пелени, но штом ќе си заминат, ги вадам. Мислат дека ги вадам зашто заборавам, но јас попрво ќе се измочам во гаќите и потоа ќе се пресоблечам, отколку да носам такво нешто.

Вдишувам и со напрегање седнувам на кујнската софа. Шолја со студен чај стои на масата во една од шолјите што ги купивме при едно патување до Високиот брег. Ти се допаднаа и иако ми рече дека нема потреба, ти ги купив оти само што имав добиено покачување на платата и бев богат.

Тоа беше она лето кога Ханс направи забава додека ние бевме на пат. И бил доволно глупав да направи толкава бучава, што се слушало дури и кај Марита и Нејла. Се разбира дека ни кажаа. Колку само му викав и го карав, а тој не се ни извини.

Тогаш веќе одеше во гимназија и се дружеше со момчињата од градот. Тие му ја наполнија главата со многу идеи, особено она момче од Фросен. Ханс почна да враќа и да се спротивставува и поставуваше многу прашања за политиката. Си го кажуваше своето мислење за тоа што сме направиле и за одлуките што сме ги донеле. Ги оспоруваше најнормалните и обични нешта.

„Такви се на тие години“, рече ти откако тој отиде во својата соба, треснувајќи ја вратата зад себе.

„Не мора да биде безобразен, нели?“, реков и ја избришав устата со кујнска тоалетна хартија што ја имаше ставено крај чинијата.

Порано истата пролет се каравме околу јазичното патување, како што тој го викаше тоа. Сакаше да патува тоа лето за Англија, за да се научи англиски и сметаше дека јас треба да платам за тоа. Момчето од Фросен планираше да патува, а Ханс сакаше да оди со него. Му кажав како што беше, дека немаме пари за тоа.

„Татко му на Роберт има пари“, фркна тој низ нос, како најразгалено детиште што сум го видел.

Толку се налутив што ми се стемни пред очите. Зарем сум воспитал разгалено детиште кое мислеше дека јас треба да плаќам за туристички патувања за Англија? Ги кажав работите какви што беа. Дека не сакав да ги трошам моите пари на такви снобовски работи.

Ти ја раскрена масата. Молкум ги собра чиниите и ги однесе до мијалникот.

„Би можел да се обидеш да не му викаш толку“, рече по некое време кога ми донесе колач од претходниот ден. „Така можеби ќе биде помалку безобразен.“

Се загледав во тебе. Помислив дека требаше да бидеш на моја страна.

Сега мислам дека можеби имаше право, но тој толку многу ме разлути. Ги кажа токму тие нешта за кои знаеше дека ќе ме извадат од такт. Направи сè што можеше за да ми го расипе расположението.

Со напор ги откопчувам фармерките и ги пуштам да паднат на подот во тоалетот. Го набљудувам жилавиот маж во огледалото. Очите ме печат и тешко ми е да ги видам деталите на моето тело. Човекот пред мене наликува на масло на платно, насликан со широка четка. Но брадата и долгата коса се воочливи.

Одразот во огледалото ме поттикнува да помислам на стариот. Моето лице наликува на неговото, но тој се бричеше до последниот ден и ја

ползуваше секоја пригода да ми забележи како јас не се грижев за мојата брада.

„Толку си запустен“, замрмори една летна вечер, токму пред да седнеме да вечераме. Јас само што го почнав годишниот одмор и дојдовме од Хисмофорс на неколку дена за да помогнеме околу градинарските работи. Мајка ми ни подготви харинги за вечера со млад компир и свеж копар од бавчата.

На паузата за ручек неколку недели претходно Окесон изјави дека нема да се бричи во текот на летниот одмор.

„Гајба пиво за оној кој ќе се врати со најдолга брада“, рече и нè прегрна преку рамената мене и П-Г, потупнувајќи нè лесно по грбот.

„Прифаќам“, рече П-Г и широко се исклешти. „Сигурно сте го виделе татко ми?“

Јас плукнав и реков да, секако дека сум го видел, оти татко му имаше брада како Дедо Мраз.

„И јас прифаќам“, реков и потоа помислив дека тебе веројатно нема да ти се допадне, оти боцка.

Извлеков градинарски стол и седнав, го гледав стариот без да изустам збор. Мојот поглед го пресретна твојот преку масата, изгледаше како да си се обидувала да ми го привлечеш вниманието. Се гледавме неколку моменти и напнатоста поради зборовите на стариот малку попушти.

Мајка ми му сервираше компири додека му објаснуваше дека сум се обложил со моите колеги. Тој промрмори нешто неразбирливо како одговор и испи голтка пиво, а ти се сврти кон мајка ми и го пофали јадењето.

Тоа беше само еден смешен коментар за брадата, но зборовите на стариот останаа во мене. Како и секогаш. Седевме молкум, стариот и јас, и гледавме во чиниите и ја јадевме вечерата што ни ја подготви мајка ми.